

TROSOPDAGELSE I EN SEKULÆR KULTUR

Pastor, cand.theol. og Doctor of Intercultural Studies
Anne Mie Skak Johanson

Resumé: Med udgangspunkt i en kulturbeskrivelse samt en analyse af 40 danske trosfortællinger giver artiklen et bud på en relevant og nutidig missional tilgang i en dansk sammenhæng. Kulturen i Danmark beskrives i artiklen som post-sekulær med et overvejende sekulært verdensbillede, der dog samtidig har en ny åbenhed overfor det åndelige. Kulturen er tillige præget af rationalistisk tænkning, individualisme og et manglende sprog for religion og tro. For at undersøge, hvordan det kristne budskab bedst modtages i en sådan post-sekulær kultur, blev der indsamlet trosfortællinger. Her berettede danskere, der havde skiftet overbevisning og verdensbillede fra ingen eller udefineret tro til personlig kristen tro, om de begivenheder og overvejelser, der førte til trosforandringen. Alle i undersøgelsen var medlemmer af folkekirken både før og efter deres trosforandring. Størstedelen af deltagerne i undersøgelsen fortalte, at deres sekulære verdensbillede blev forstyrret af en åndelig oplevelse. Det næste skridt i trosforandringen var en tilegnelse af viden om kristendommen, da religiøs viden og kompetencer var svag eller fraværende. Endelig blev der fortalt om en personlig integration af den kristne overbevisning og det nye kristne verdensbillede. Vejen til tro i en dansk post-sekulær kultur ser altså ud til at følge aksiomet: Guddommelig Berøring – Grundlæggende Undervisning – Gennemgribende Transformation (*Touch – Taught – Transformed*). For kirken i Danmark er en relevant og nutidig missional tilgang tilsyneladende den, at kirken faciliterer: Tilgængelig spiritualitet, Forståelig indføring i kristendommen, og Åbent og trykt trosfællesskab.

Missional udfordring i dagens Danmark¹

Danmark betegnes ofte som et udpræget sekulært samfund (Christoffersen m.fl. 2012, 23), hvor rationalisme, individualisme og fravær af religion i det offentlige rum præger kulturen. Samtidig er 74 % af befolkningen medlemmer af den statsstøttede Folkekirke. Man kunne forledes til at tro, at danskerne trods deres sekulære kultur er meget kristne. Men det er langt fra det indtryk, man får, når man besøger landets kirker søndag formiddag eller falder i snak med naboen om eksistentielle emner. Der er tilsyneladende et ambivalent forhold til kirke, religion og Gud i en dansk sammenhæng. Hvordan det påvirker danskernes religiøsitet og mulighed for at finde personlig kristen tro, er hvad jeg i det følgende vil diskutere.

Artiklen baseres hovedsageligt på mit forskningsprojektet *When What We Know Is Not Enough: Exploring Danish Contemporary Faith Development in the Local Congregation*, en Doctor of Intercultural Studies afhandling fra Fuller Theological Seminary (Johanson 2020b). Projektet undersøger, hvordan den danske kirke, primært Folkekirken, bedst kan varetage sin missionale opgave i den nuværende danske kultur.

Religiøsitet og tro hos danskerne generelt og i Folkekirken specifikt er et område, som løbende er blevet udforsket. De empiriske undersøgelser beskriver primært momentære situationsbilleder af danskernes tro. Indsigt i den aktuelle status både i kulturen og i kirken er en vigtig forudsætning i arbejdet med mission. Missionsteologisk er der dog også brug for at undersøge trosforandringer. Konversionsforskningen i Danmark har indenfor nyere tid primært fokuseret på omvendelse til og fra Islam (Mogensen og Damsager 2007). Men konversionsmodeller kan ikke bruges på tværs af sammenhænge, fordi konversionsprocessen varierer i forhold til den religion, konvertitten konverterer til (Mogensen og Damsager 2007, 11). Der er derfor brug for at undersøge, om danskere, der ikke tror på Guds eksistens eller har en personlig kristen overbevisning, kan tilegne sig personlig kristen tro i dagens Danmark, og hvordan dette sker.

I forskningsprojektet deltog 40 danskere, som hver især havde været på en trosvandring. Vandringerne havde ført dem fra ingen eller svag bevidsthed om Guds eksistens til en personlig tro på Gud og på Guds indbydelse til fællesskab. Alle deltagere var medlemmer af Folkekirken. Den nyfundne erkendelse forandrede deres livsperspektiv og førte dem fra et liv uden bevidst kristen troerkendelse til et liv, hvor den kristne tro blev livsfundament. Trosopdagelsen medførte også, at deltagerne på forskellig vis knyttede sig til ved et kristent fællesskab. Deres trosfortællinger har dannet grundlaget for mine forskningsresultater, som altså forholder sig til, hvordan kulturkristne folkekirkemedlemmer kommer til en personlig erkendelse af troen på den kristne Gud.

1. Kulturanalyse – med særlig fokus på post-sekularitet

Udviklingen i Danmark, såvel som i store dele af Europa, ser ud til at forlade den hidtil fremherskende sekulære kultur. Fra en ensidig frasigelse af spiritualitet og nedtoning af religion ser det ud til, at den religiøse og åndelige side af menneskelivet igen kommer til

at spille en rolle. Også i Danmark oplever vi en opblomstring af spiritualitet og en efterspørgsel af åndelighed (Mortensen 2012, 421). Populære publikationer med kendissers trosberetninger samt radio- og tv-shows, der inviterer til samtale om tro og trospraksisser, vidner om denne tendens. Blandt andet ses det i bogudgivelser som *Altid allerede elsket* af Peter Bastian og *Jeg mødte Jesus* af Charlotte Rørth.

Der findes flere forklaringsmodeller på, hvorfor et stærkt sekulariseret land kan opleve en vækst i religiøsitet. En forklaring kan være, at sekularisering i virkeligheden kun sker på det samfundsmæssige plan og ikke på det personlige plan. Det er Karel Dobbelaere, der fremsætter denne forklaring (Dobbelaere og International Sociological Association 1981, 31). En anden forklaring giver den tyske filosof og sociolog Jürgen Habermas. Han taler om en ny tidsperiode, hvor samfundsstrukturer og verdensbilleder er i forandring. Habermas kalder den nye periode for post-sekulær:

Today, public consciousness in Europe can be described in terms of a »post-secular society« to the extent that at present, it still has to »adjust itself to the continued existence of religious communities in an increasingly secularized environment.«² (Habermas 2008, 19-20)

Det at opfatte vores tid som en ny post-sekulær tid er for mig at se den bedste forklaringsmodel på den udvikling, vi ser i Danmark.

I et post-sekulært samfund er sekularisme og rationalisme fortsat en væsentlig del af verdensbilledet, men der er også plads til det, der ligger uden for det rationelle. Dog er indholdet af det religiøse forandret i forhold til tidligere (Lüchau 2005). Når danskerne i dag erklærer deres tro på Gud, er trosforestillingerne typisk et patchwork sammensat af det enkelte individ, og troen er sjældent veldefineret eller færdigtænkt (Rosen 2009). Trosforestillingerne bruger ofte formuleringer hentet fra kristendommen såsom, »Gud er kærlighed«, »alle mennesker er elsket af Gud«, eller »du skal være god ved dit medmenneske«, men selve substansen i troen samstemmer ikke med kristendommens grundantagelser (Rubow 2000). Der sker en sammenblanding af egne forestillinger, humanisme, hinduisme, helseprogrammer, psykologi og andet (Krogsdal 2012). Dette gælder også for Folkekirkens medlemmer. Kun 43 % af Folkekirkens medlemmer tror på den Gud, som kirken forkynder.³ Flertallet af danskere forstår Gud som en højere magt eller en udefinerbar åndelig kraft. Denne lidt diffuse tro er sjældent i stand til at give danskerne trøst eller mestrings-strategier, når livet bliver svært (La Cour 2005, 69). Det er desuden sjældent, at danskere har et religiøst netværk, altså én eller flere personer, herunder præster, man kan ringe til og bede om forbøn hos, eller en der kan bringe åndelig trøst eller foreslå åndeligt praksis, når det er tiltrængt. Det betyder ikke, at danskernes tro, sådan som de selv forstår den, ikke er seriøs og velment. Den relaterer bare ikke nødvendigvis til en transcendent Gud eller til den Gud, som kristendommen forkynder, og den giver ikke tilstrækkelig hjælp i krisetider (Johanson 2020b, 153-54).

Det betyder, at kirken må påtage sig den opgave, det er at »gøre Kristus kendt og troet« (Iversen 1999, 37) også i mødet med egne medlemmer.

2. Analyse af nutidige troshistorier i en dansk kontekst

Tilgangen i mit forskningsprojekt har været at analysere trosfortællinger. En trosfortælling er her en personlig fortælling om hændelser og oplevelser i forbindelse med et trosskifte.⁴ Trosfortællinger er, som andre fortællinger, narrativer, og narrativer er altid en aktiv del, når mennesker relaterer og socialiserer. Både de orale og de nedskrevne fortællinger bliver gennem barndommen og op gennem voksenlivet brugt til at guide os gennem livet. Mennesker er naturlige historiefortællere (Bernard 2011, 416; Atkinson 2009, 1). Ifølge sociolog Catherine Kohler Riessman er fortællinger, både dem der lyttes til og dem der fortælles, en vigtig del af den menneskelige livserfaring. Gennem narrativer deles ikke alene fakta om begivenheder, men også dybe følelser og tankesæt, som knytter til ved begivenheden (Riessman 2002, 2). De fortællinger vi deler, er altså ikke bare historier om begivenheder, der har fundet sted, de vejleder os også i relationer og tilretteviser os i adfærd, kultur, identitet og værdier. Dermed indeholder beretningerne erfaringer, som det ellers er svært at tale om eller beskrive. En trosfortælling, der beskriver de begivenheder, som har ført til et forandret verdensbillede og ændret adfærd, afslører samtidigt dybdegående begrundelser, sammenhænge og oplevelser om tro og trosforandring. Det er analysen af sådanne narrativer, der har dannet baggrund for de her beskrevne forskningsresultater. Selve forskningsprojektets metode var det ustrukturerede narrative interview.⁵

Den narrative forskningsmetode har naturligvis en subjektiv slagside. Alle narrativer er, som Riessman siger: »constructed, creatively authored, rhetorical, replete with assumptions, and interpretive« (Riessman 2002, 5). I forskning udgør subjektiviteten fra et fagligt synspunkt et problem, men det kan, som nævnt ovenfor, også bidrage med afgørende information. Gennem det subjektive narrativ kan dybtføjte overbevisninger og forståelser af begivenheder sprogliggøres, nedskrives og analyseres. Det, som ellers er svært at kommunikere, mentaliseres og får ord (Riessman 2002, 2).

2.1 Dataindsamling – validitet og reliabilitet

For at finde deltagere til forskningsprojektet henvendte jeg mig til mit danske netværk af sognepræster og kirkeledere. Netværket repræsenterer et bredt spekter af Folkekirken med forskellige tilgange til tro og trosvandring. Dog havde alle dem, jeg henvendte mig til i forbindelse med projektet, en forståelse for begreber som tro/ikke-tro, Guds transcendent eksistens, muligheden for trosvandring og personlig overbevisning. Jeg bad netværket finde personer, som i deres lokale sammenhæng for nylig var kommet til personlig kristen overbevisning.⁶ Ved at benytte netværkets henvisninger var det muligt at finde respondenter fra hele landet, og samtidigt tjente henvisningerne som validering for narrativerne. Fordi den livsforandrende oplevelse, som respondenterne

fortalte om, have affødt en adfærdsforandring hos fortælleren, der var genkendt af tredjeperson, fremstod fortællingerne med stor troværdighed (Johanson 2020b, 108-10). Alle respondenterne var over 18 år gamle, og der var en ligelig fordeling geografisk, aldersmæssigt, og hvad angik social status. Dog var der en lille overvægt af kvinder med i undersøgelsen⁷ (Johanson 2020b, 98-101). Undersøgelsen havde der ud over den slagside, at deltagerne var begrænset til folkekirkemedlemmer og kun de folkekirke-medlemmer, som efter deres trosskifte var i kontakt med kirken.

Der blev til projektet indsamlet 40 trosfortællinger. Der er divergerende holdninger til hvor stor en datamængde, der kræves ved kvalitative undersøgelser. For kvalitative studier siger marketingsforskerne Abbie Griffin og John Hauser, at 20-30 dybdegående interviews er nok for at afdække 90-95 % af alle kunders behov (Griffin og Hauser 1993, 23). De anslår, at 30 respondenter som udgangspunkt er en passende størrelse for et hvert dybdegående kvalitativt studie. I det lys er 40 trosfortællinger en tilfredsstillende datamængde til nærværende undersøgelse.

2.2 Forskningsresultater

De 40 interviews blev samlet og transskriberet, og hver enkelt hændelse eller faktor i beretningerne blev kodet. Kodningen startede med fire forudbestemte faktorer: Fællesskab med troende, Bibellæsning, Kristne møder/kampagner og Livskriser. Disse faktorer var valgt på baggrund af læsning, samtaler med præster og egne formodninger om, hvordan danskere finder tro. Som kodningen skred frem, kom der dog hurtigt flere faktorer til. Når en hændelse blev nævnt i en trosfortælling, blev den registreret. Blev den samme faktor nævnt flere gange i samme trosfortælling blev den kun registreret én gang. Blev en bestemt hændelse kun nævnt i én eller to trosfortællinger, blev disse registreret på en separat liste, og de genererede dermed ikke en selvstændig faktor. Hver trosfortælling var unik og til en vis grad var de hændelser, som udgjorde trosfortællingen også unikke. Men for at kunne sammenligne fortællingerne og se sammenfaldende mønstre blev de enkelte faktorer brugt som overskrifter, der rummede hændelser af samme karakter. Hver faktor fik tildelt to eller flere underkategorier for nærmere at bestemme karakteren af den enkelte faktor.

Alle trosfortællingerne rummede flere faktorer og samlet set nævnte fortællingerne mange af de samme faktorer. Da studiets mål var at undersøge, hvordan danskere finder kristen tro, og ikke at beskrive troshistorier, var det nødvendigt at klargøre, hvilken rolle hver enkelt faktor spillede i fortællingerne. Her hentede jeg hjælp fra Marianne Rankin, der i sit studie af åndelige oplevelser arbejder med en trigger- og effekt-faktor (Rankin 2008). Med inspiration fra dette arbejde blev faktorerne i hver trosfortælling kategoriseret efter, om de var: 1. *kontribuerende* faktor, der forberedte trosforandringen, 2. *trigger*-faktor, som var vendepunktet for trosforandringen, eller 3. *effekt*-faktor, som var en følge af trosforandringen. Hver trosfortælling blev kun tildelt én trigger-faktor. Da et narrativ er en sammenhængende historie, kunne det i visse tilfælde være

vanskeligt at bestemme trigger-faktoren. Ved afslutningen af de fleste interviews blev respondenterne spurgt om kort at pege på det, der havde været helt afgørende for trosgennembruddet. Det var i udgangspunktet ikke tænkt som en verificering af trigger-faktoren, men snarere som en opsummering og selvrefleksion på trosberetningen. I undersøgelsen kom det dog til at fungere som en bekræftelse på trigger-faktoren.

I nedenstående skema ses kodning-resultaterne. Faktorerne er listet i den rækkefølge de fremkom i kodningsprocessen, hvilket gør rækkefølgen tilfældig.

FAKTOR	Nævnt	Kontribuerende	Trigger	Effekt
Venskab med troende	24	8	1	0
Deltagelse i kristne møder/ kampagner	5	1	0	0
Livskrise	22	18	1	0
Åndelig oplevelse	28	8	17	8
Den lokale sognepræst	23	3	2	6
Modtage viden om den kristne tro	34	2	6	9
Deltagelse i søndags- gudstjeneste	34	9	7	7
Praktisering af og del- tagelse i det kristne liv	27	3	0	21
Barndomstro	20	14	0	0
Bøn	29	8	0	15
Lovsang	12	5	0	1
Deltagelse i kristen børne- klub/spejder/skole	13	9	0	0
Kristent fællesskab	35	4	5	10

Tabel 1: Faktorer i de 40 trosfortællingerne.

Da denne undersøgelse centrerer sig om *at komme til tro* (konversion) og det, der konkret fører til, at en person tager skridtet fra ikke-tro til tro, har tabellens to midterste kolonner størst interesse.

Fire faktorer blev hyppigst nævnt som trigger-faktor. Tre af disse var desuden de faktorer, som oftest blev nævnt i trosfortællingerne i det hele taget. De fire faktorer er:

- Åndelig oplevelse
- Deltagelse i søndagsgudstjeneste
- Modtage viden om den kristne tro
- Kristent fællesskab

I det følgende vil jeg beskrive disse faktorer, sådan som de fremstod i trosfortællingerne, og den rolle de spille på trosvandringen.

Åndelig oplevelse

Et overraskende fund var den rolle, som åndelige oplevelser havde i trosopdagelsen. Næsten halvdelen (17 ud af 40) af de interviewede nævnte en åndelig oplevelse som den afgørende trigger på deres vej til tro. En åndelig oplevelse er i undersøgelsen en oplevelse, der har en spirituel og transcendent karakter. Det omfatter både mirakler, åndelige åbenbaringer og oplevelsen af tilstedeværelsen af noget guddommeligt. Det er oplevelser, som ikke kan forklares rationelt, men som heller ikke nødvendigvis er ekstatiske. Oplevelserne passer ikke ind i et verdensbillede, hvor det transcendent ikke har plads.

De åndelige oplevelser i troshistorierne havde alle deres unikke karakter. Nogle respondenter fortalte om en oplevelse af et nærvær omkring dem, andre om en brændende eller sprudlende fornemmelse i kroppen, som kom til dem udefra. Nogle mærkede fysisk, at en byrde blev løftet af dem, eller at frygt blev erstattet af fred. Der var visioner og drømme, Guds hørbare stemme, og himmelsk lys, der omfavnede en. Her fortæller en mand om at opleve guds nærværet i kirkens rum:

Jeg havde en oplevelse i kirken [...] jeg var selv derinde, det var på en hverdag. Der er sådan en klar fornemmelse af, at der blev tilbudt mig, at det kunne være mit. Det fremgik meget klart. Jeg ved ikke, om man sådan kunne kalde det en åbenbaring, men alligevel, det var nok egentlig der, den endelige beslutning blev taget. (Johanson 2020b - P44)

En kvinde oplevede, at hun blev fyldt af en indre varme, som hun senere identificerede som Helligånden. Oplevelsen skete hjemme hos hende selv efter en kursusaften i kirken.

Så får jeg simpelthen et møde med Helligånden, kan man nok sige, hvor Helligånden går ind og nærmest bogstaveligt talt er i mig og min krop brænder. Det er meget mærkeligt, for jeg aner ikke, hvad det er på det tidspunkt. (Johanson 2020b - P27)

Åndelige oplevelser blev den afgørende faktor for 42 % af de adspurgte i undersøgelsen. Derudover nævner 70 % åndelige oplevelser i deres trosfortælling (28 ud af 40). Åndelige oplevelser er både afgørende og en del af fortællingen, når danskerne finder tro.

Nogle åndelige oplevelser skete umiddelbart før, der var en kristen trosoverbevisning, mens andre oplevede, at trosoverbevisningen kom til dem midt i oplevelsen. Af de 40 trosfortællinger nævnte 20 % (8 ud af 40) åndelige oplevelser, som de havde oplevet forud for deres egentlige trosvandring. For dem var disse oplevelser tydeligvis en del af deres trosfortælling, også selvom oplevelserne fandt sted i deres barndom eller flere år tilbage. En tidligere åndelig oplevelse kombineret med en ny oplevelse eller en fortolkning af oplevelsen som Guds indgriben genererede tro. Her beretter en kvinde om en åndelig oplevelse fra barndommen, som i trosoverbevisningen fandt sin forklaring:

Første gang, at jeg får en fornemmelse af, at Gud er mig nær. Der er jeg omkring fire år. Jeg ligger i sengen, jeg ligger i gips. [...] Den tid, jeg ligger der, har jeg sådan nogle meget stærke nær-guds-oplevelser.

Efter, at troen var blevet en integreret del af verdensbilledet, konkluderede hun:

Gud, han har virkelig banket på min dør mange gange, når jeg ser tilbage på mit liv. [...] og, nogle gange har jeg endda haft følelsen af, jamen, han har jo stået der, han har været i nærheden af mig hele tiden. (Johanson 2020b - P23)

Kvindens tidlige åndelige erfaring blev altså først sat ind i en trosmæssig sammenhæng, da troen på Gud kom til som et virksomt element i verdensbilledet. De åndelige oplevelser forstyrrede det eksisterende verdensbillede ved at synliggøre en transcendent dimension. Blev denne dimension forklaret og integreret i verdensbilledet, voksede der en troens forklaringsmodel frem.

Åndelige oplevelser er ifølge den engelske religionsforsker Marianne Rankin ret almindelige. Efter 40 års forskning og indsamling af over 6000 optegnelser af overnaturlige oplevelser konkluderer Rankin, at mere end halvdelen af alle mennesker vil sige, at de har haft en eller anden form for åndelig oplevelse.⁸ Vi må derfor antage, at antallet af danskere, som har haft en åndelig oplevelse, sandsynligvis er omkring 50 % (Rankin 2008, 234-39). En åndelig oplevelse skaber dog ikke nødvendigvis tro, men den kan være en anledning til en nærmere udforskning af troens verden.

Deltagelse i søndagsgudstjeneste

Hele 85 % (34 ud af 40) af de adspurgte nævner deltagelse i en traditionel søndagsgudstjeneste som en faktor på deres trosvandring. Alle deltagere i undersøgelsen var som tidligere nævnt medlemmer af Folkekirken, og kirkens gudstjenester har tydeligvis

spillet en rolle i deres trosopdagelse. Her nævner to af de interviewede søndagsgudstjenesten som det sted, hvor de gik hen for at opsøge tro.

Jeg kørte afsted over i kirken, satte mig helt ude i kanten, fordi så tænkte jeg, at jeg hurtigt kunne komme ud. Så var det Påskedag, og så blev det vildt. Altså, når man ikke har været i en kirke før, og så kommer ind i en, hvor der bare bliver givet los på, at Jesus lever [...] jeg sagde: »Okay Gud, du er der jo!« (Johanson 2020b - P55)

Jeg tænkte, jeg vil gå derned. En lillebitte kirke, der var tre gamle damer og fire andre, og så koret og præsten. Så rejser jeg mig op, når de rejser sig op, så jeg følger med. Da præsten begynder at prædike, så bliver jeg bare, tårerne vælter ud af hovedet på mig og jeg følte det her lys skylle igennem mig. (Johanson 2020b - P23)

Det ser ud til, at danskere naturligt søger den lokale Folkekirke, når de søger religiøse svar, og at gudstjenesten er en vigtig del af trosopdagelsen. Der var også deltagere i undersøgelsen (7 ud af 40), for hvem søndagsgudstjeneste var trigger-faktor. For disse var det gentagne deltagelse i ordinære gudstjenester, der skabte tro. De beretter om freden i kirkerummet, hyggen, prædikenen, fællesskabet og ritualerne som formende elementer, der over tid skabte en gudstro i dem. Deltagelse skabte efterhånden også en større forståelse for gudstjenestens indhold. Særlig prædiken blev beskrevet som vigtig, fordi den var med til at forklare kristenlivet og de elementer, som en gudstjeneste bestod af. En mandlig deltager udtrykker det sådan:

Der går liturgien op for mig, det med at have en tilstedeværelse omkring Gud, naderen går op for mig [...] som jeg har fået forklaret, pludselig bliver det virkelighed på en rigtig fin måde. (Johanson 2020b - P7)

Her gik gudstjenestedeltagelse og viden om kristendom hånd i hånd og blev trosskabende faktorer. Det leder naturligt til beskrivelse af den faktor, som sammen med deltagelse i søndagsgudstjenester oftest blev nævnt i de indsamlede trosfortællinger, nemlig muligheden for at modtage viden om den kristne tro.

Modtage viden om den kristne tro

Det kan synes overraskende, at danskere, der bor i et land med en lang kristen historie, og hvor kristendommen er indvævet i selve kulturen, skulle have brug for mere viden om kristentroen som et led i deres trosopdagelse. Men selv deltagere med åndelige oplevelser, som konkret var knyttet til kristendommen, så som at se Jesus eller høre Guds stemme i en kristen kirke, var ikke i stand til at omsætte disse oplevelser til kristen tro uden at tilegne sig viden om kristendommen. 85 % af deltagerne (34 ud af 40), nævner det at modtage viden om kristendommen som et led i deres troshistorie. I de trosfortæl-

linger, hvor en åndelig oplevelse var trigger-faktor, følger viden om den kristne tro som næste faktor. I visse tilfælde omsluttet den åndelige oplevelse af tilegnelse af viden, for eksempel der hvor respondenterne i forbindelse med fortløbende deltagelse i et kristendoms-kursus får en åndelig oplevelse midtvejs.

En forklaring på behovet for undervisning kan være, at en åndelig oplevelse åbner for en spirituel virkelighed, hvorved det sekulære verdensbillede bliver forstyrret. Men uden tilført viden om karakteren og indholdet af denne nye åndelige virkelighed udvikles der ingen ny overbevisning.

Deltagerne i undersøgelsen modtog viden om kristendommen på flere forskellige måder. Mange deltog på et kristendoms-kursus, men også Teologi-for-Lægfolk, højskoleophold, menighedsaftner, bibellæsning og prædikener blev nævnt. Variationen var stor, men fælles var, at deltagerne blev præsenteret for grundelementerne i den kristne tro i et nutidigt sprog og i en atmosfære af frihed. Næsten halvdelen af respondenterne fik deres viden om kristendommen gennem et Alpha kursus. Af de 6 deltagere, som indikerede modtagelse af viden om kristendommen som trigger-faktor, fortalte de fire, at dette skete, mens de deltog i et Alpha kursus. Alpha kursets kombination af fællesskab, intellektuel viden om kristendom og mulighed for erfaringsdeling i en atmosfære af frihed er kursets styrke.

I 8 af narrativerne nævnes prædiken som det sted, hvor der blev modtaget viden om kristentroen. Her var det vigtigt, at sproget i prædikenen var »nede på jorden«, som det blev udtrykt, praktisk og ikke-fordømmende.

Kristent fællesskab

Et kristent fællesskab er en forsamling af mennesker, hvor troen spiller en rolle i samværet. Det kan være en søndagsmenighed, et menighedsfællesskab som samles udenfor søndagsgudstjenesten, et fællesskab i forbindelse med et kursus, en bibelkreds eller anden form for fællesskab, hvor der er kristen praksis og samtale om tro. Under kodning af trosfortællingerne blev det tydeligt, at karakteren af det kristne fællesskab var en væsentlig del af den rolle, som denne faktor spillede i beretningerne. Kodningen afslørede to underkategorier for kategorien *Kristent fællesskab*. Den første var det kristne fællesskab som en forsamling af troende mennesker, der var inviterende, åbne, nysgerrige og afventende. Den anden var det kristne fællesskab som en forsamling af troende, hvor det var muligt at tilegne sig viden om den kristne tro. I nedenstående tabel ses kodningsresultaterne.

FAKTOR	Nævnt	Kontribuerende	Trigger
Kristent fællesskab	35	4	5
Kristent fællesskab - en åben og indbydende atmosfære med kristen fokus og praksis	30	3	4
Kristent fællesskab - et sted for læring om den kristne tro	20	0	1

Tabel 2: Underkategorier til faktor: Kristen fællesskab.

Det er det kristne fællesskab som åbent og tillidsskabende fællesskab, der har overvægt i trosfortællingerne. Vigtigheden af åbenhed, venlighed, respekt og accept i det kristne fællesskab blev også eksplicit nævnt. Som en deltager fortalte om sit første møde med folk fra kirken: *Jeg blev simpelthen så grebet af den varme, der var der og imødekommenhed. Det havde jeg aldrig kendt før* (Johanson 2020b - P5). Nogle fandt, at mødet med et kristent fællesskab afmonterede deres fordomme i forhold til kristendommen. De følte sig favnet i åbenheden. En kvinde udtrykte det sådan: *Vi oplevede den her varme hjertelighed. Altså alle mine fordomme de blev fuldstændig fejlet af bordet* (Johanson 2020b - P26). Det var altså mødet med hjertelighed, varme og accept, der var afgørende for, om det kristne fællesskab fik en betydning for den personlige trosvandring. Det kristne fællesskab blev en spejling af kristentroens væsen og af Guds karakter, men blev også brugt til at udforske, hvordan kristenlivet helt konkret udlevs. Hvordan lever kristne med troen på Jesu nærvær, med bøn, med troen på det evige liv, med tvivl osv.? Åbenhed, tryghed og respekt i fællesskabet var den platform, der gav modet hos den enkelte til at udforske kristentroen og åbne op for en ny måde at forstå verden på.

Vigtigheden af gode fællesskaber er velkendt. Det kender vi både fra det almene menneskelige behov for sunde fællesskaber og kristendommens vægtlægning på kærlighedens fællesskab. Undersøgelsesresultaterne viser dog, at det kristne fællesskab har en særlig funktion for dem, der er på vej mod trosopdagelse. Her lægges ikke vægt på at tilhøre (*belong*?) eller involvere sig i et kristent fællesskab, men der fokuseres mere på at bruge det kristne fællesskab som en fortolknings- og omsætningsmodel af den kristne tro.

Kontribuerende faktorer

De kontribuerende faktorer var de elementer i trosfortællingerne, som havde indflydelse på eller understøttede begyndelsen på deltageres trosvandring. Den faktor, som oftest blev nævnt, var *Livskrise* (18 ud af 40). Krisen kunne være egen sygdom – ofte livstruende – men også stress-relateret sygdom. Det kunne også være en skilsmisse eller sygdom eller dødsfald i familien. Livskrisen skabte et pres og et vakuum og dermed et behov for at opsøge svar og hjælp. En kvinde søgte svar efter at have mistet et nært fami-

liemedlem og fortalte, at hun tænkte: *Hvad kan jeg gøre? Hvem kan hjælpe mig? Hvor kan jeg gå hen?* (Johanson 2020b - P41). Hun henvendte sig derfor til den lokale sognepræst.

Den bidragende faktor, som blev nævnt næstmest, var *Barndomstro* (14 ud af 40). Halvdelen af alle respondenter nævnte tro i barneårene (20 ud af 40).¹⁰ Barnetroen var ikke nødvendigvis en veldefineret kristen tro, men mere en barnlig tro på et transcendent væsen, som styrede verdenen. Barnetroen fandt et mere velfunderet fundament, når respondenterne fik grundlæggende undervisning i kristendom.

Når bøn var en bidragende faktor, var det ofte en bøn til Gud om hjælp i en svær situation. 8 af deltagerne nævnte venskab med en troende som en faktor, der ledte op til deres trosforandring. Af disse blev 7 inviteret til gudstjeneste eller til et kristent møde af deres troende ven. 5 af dem talte med deres ven om den kristne tro, og for 6 deltagere var deres vens kristne livsstil et vidnesbyrd om Gud. Åndelige oplevelser som bidragende faktor blev omtalt tidligere.

Samlet set ser det ud til, at livskriser afslører behovet for hjælp og indgriben fra en højere åndelig magt. Krisen afføder spørgsmål om livets mening og længslen efter en livstolkning.

3. Præsentation af nyt missionalt aksiom

Forskningsresultaterne peger i retning af en særlig tilgang til missionale tiltag i en dansk kontekst. I det følgende vil jeg samle resultaterne.

3.1 Den sti, der leder til tro

De trosfortællinger, som er analyseret i projektet, beskriver, hvordan mennesker har ændret overbevisning eller verdensbillede.¹¹ En omvendelse eller en livsforandrende proces kalder Dr. James E. Loder for en transformerende begivenhed (*transforming moment*) (Loder 1989). Loder siger en sådan forandringsproces indeholder 5 trin:

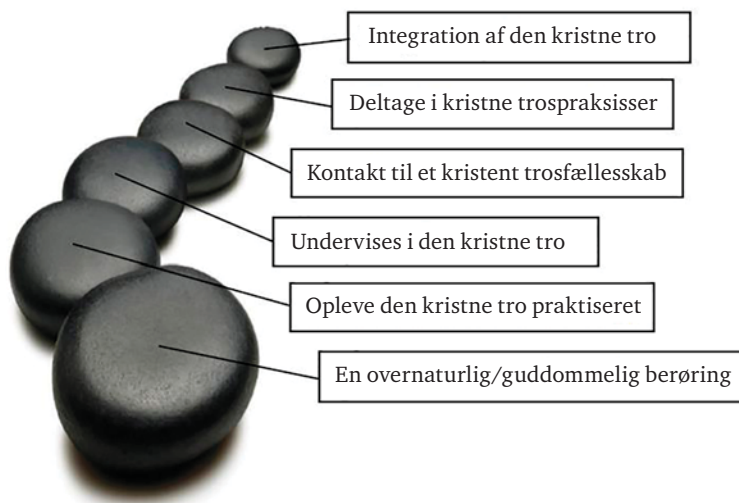
- Konflikt – smertefuld angst
- Scanning – for at finde løsninger
- Forestilling – om en mulig løsning
- Frigørelse og åbning – for en ny virkelighed
- Fortolkning – etablering af ny virkelighed

Med udgangspunkt i undersøgelsens resultater og med udblik til Loders trinteori ser det ud til, at danskernes vej til tro går via følgende trædesten:

- A. Åndelige oplevelser skaber en åbenhed for et forandret verdensbillede, som tillader tilstedeværelsen af en åndelig virkelighed.
- B. Åbent kristent fællesskab faciliterer et åbent og respektfuldt rum, hvor der er mulighed for at undersøge den kristne tro.

- C. Tilegnelse af viden om den kristne tro giver de nødvendige elementer ind i en ny forståelse af verden.
- D. Traditionelle søndagsgudstjenester er med til at vedligeholde den nyfundne tro, og de giver en mulighed for at knytte til ved det kristne fællesskab.
- E. Den lokale præst opleves som den primære repræsentant og rollemodel for det kristne fællesskab og har betydning for billedet af kirke og Gud.
- F. Praktisering af og deltagelse i en kristen livsstil er introduktion til det liv, som det nye verdensbillede kræver.

Den livsforandrende begivenhed kan også ses som en bevægelse eller en vandring fra ét sted til et andet. De enkelte hændelser på trosvandringen er vandringens trædesten.¹² Ifølge nærværende undersøgelse består den mest betrådte sti, når danskere i dag finder troen på Gud, af seks trædesten. De ses nedenfor:

Figur 1: Trædesten på den mest anvendte trosvandring i en dansk sammenhæng.

Det var ikke alle i undersøgelsen, der brugte alle sten, og rækkefølgen kunne variere en smule, men hovedparten af deltagerne fulgte ovenstående sti.

3.2 Aksiomet Touched – Taught – Transformed

For mere tydeligt at beskrive, hvordan trosvejen typisk forløber i en post-sekulær dansk kultur, foreslår jeg at udskifte det kendte missionale aksiom *Belong-Belive-Behave* (Murray 2018; Cole 2017) med et nyt. Forskningsresultaterne peger på at trosvejen i dag følger aksiomet *Touched-Taught-Transformed* som vist nedenfor.

Figur 2: Nyt missionalt aksiom.

På dansk bliver det: *Guddommelig Berøring – Grundlæggende Undervisning – Gennemgribende Transformation*. Denne tredelte model taler for, at trosvandringen i et post-sekulært samfund som det danske begynder med åndelighed/spiritualitet, som skal følges op af tilgængelig kristendomsundervisning og derefter udmøntes i den kristne tros transformation af tankesæt og livsstil.

4. Kulturens indflydelse på trosvandringen

De 40 deltagere i undersøgelsen fortalte deres troshistorie, og som andre livshistorier gav fortællingerne indsigt i den bagvedliggende livsopfattelse. I det følgende vil jeg kort beskrive tre af de områder, hvor den post-sekulære kultur ifølge undersøgelsen spiller en rolle for forholdet til tro og religion.

4.1 Manglende sprog for det religiøse

De indsamlede trosfortællinger afslørede et manglende sprog og manglende kompetencer hos kulturkristne danskere, når det gjaldt tro og tradition. Det manglende ordforråd gjorde det svært at tale nuanceret og kvalificeret om åndelighed og tro. Ofte ledte respondenterne efter ord og undskyldte deres manglende evne til at udtrykke sig. Der var også manglende kompetencer, når det gjaldt bøn, gudstjenestedeltagelse, forståelse af religiøse højtider og respekt for det religiøse. Dette blev tydeligt, når de interviewede berettede om deres første møde med kirken og kristne praksisser. En kvinde fortalte, hvordan hun følte sig som en novice, da hun første gang oplevede, at der blev sunget til bords ved fællesspisning i kirken: *Jeg vidste ikke, hvad vi sang. Jeg var helt [...] Jeg følte mig som en otte-årig, der var landet på den forkerte planet* (Johanson 2020b - P10). I en artikel i magasinet Christianity Today omtaler C. John Sommerville danskerne som tavse og ambivalente, når det gælder Gud, tro og religion.¹³ Denne tavshed går ifølge Sommerville flere generationer tilbage. Danskernes manglende evne til at udtrykke sig om åndelige ting kalder han for en »tavsheds-spiral«:

Evidently, Danish society lacks any vocabulary with which to discuss religion or religious feelings [...] a spiral of silence on the subject of religion that is now into at least its third generation. (Sommerville 2010)

Fraværet af religiøsitet i det offentlige rum og uviljen mod at tale om tro i det sekulære samfund har medført et tab af evne til at forstå og verbalisere religiøse anliggender.

4.2 Rationalisme og religiøsitet

Rationalistisk tænkning prægede og formede verdensopfattelsen i det sekulære samfund. Alene det, der kunne vejes og måles, blev anset for virkeligt, hvilket ledte til at årsag/virknings-princippet var eneste plausible forklaringsmodel for livshændelser. Denne verdensopfattelse er fortsat dominerende i den post-sekulære kultur. Selvom kulturen og enkeltpersoner i det post-sekulære er mere åbne for det religiøse, er rationalisme fortsat det altoverskyggende ontologiske paradigme. Derfor er det trods åbninger fortsat tabubelagt at være troende. I rationalismen opfattes troen på et guddommeligt, overnaturligt væsen, der kan interagere i vores verden, som enfoldig overtro. Denne kulturelle tabuisering eller stigmatisering af personlig tro kan afføde en frygt for at blive opfattet som religiøs og for at dele religiøse tanker med andre. En fjerdedel af de interviewede i min undersøgelse talte om en frygt for at blive religiøs. En af de interviewede fortalte, hvor udfordrende det var at fortælle vennerne, at hun var begyndt at komme i kirken og begyndt at tro på Gud: [...] *de her (de troende) mærkelige mennesker. Forestil dig, at man skulle begynde at tro på Gud. Hvor mærkeligt er det? Men så begyndte andre mennesker at sige, at man faktisk kan tro på Gud og stadig være normal* (Johanson 2020b – P10). Selve udtrykket »religiøs« er i det post-sekulære danske samfund fortsat en uønsket etikette. »Religiøs« betragtes ofte som synonym for naiv, moralsk selvretfærdig, modstander af moderne livsformer og det at være styret af gamle livsfornægtende regler. Selv efter et personligt og afgørende møde med den åndelige verden fandt flere af de adspurgte det socialt akavet at tale om tro.

4.3 Individualisme

Forskningsprojektet viste et tredje og meget velkendt træk ved den post-sekulære kultur, nemlig individualisme. Også når danskerne søger og finder tro, spiller individualismen ind. I troshistorierne redegjorde de interviewede sjældent for familie og venners interaktion eller reaktion på deres nyfundne tro. Ofte blev de nære relationer slet ikke nævnt, medmindre interviewer spurgte. De fleste respondenter beskrev en trosvandring, som de foretog alene uden ledsagelse af andre kristne, familie eller venner. At finde tro var et individuelt projekt. Respondenterne gav udtryk for en vis frihed forbundet med denne individualisme og fokuserede på, hvad de som enkeltpersoner oplevede og fik gennem troen på Gud, uanset om deres ægtefæller eller børn delte troen med dem.¹⁴ Vores post-sekulære kultur er individualistisk, også når det gælder det at finde tro. For kirken betyder det, at et ensidigt fokus på fællesskab som missional strategi ikke nødvendigvis imødekommer det behov for selvstændig søgen og refleksion, som danskere i det post-sekulære har. Som allerede beskrevet er kristne fællesskaber vigtige som steder, hvor troslivet kan udforskes, men ikke nødvendigvis som rejsefæller i søgen efter tro. Det er udfordrende for kristne fællesskaber, da de på den ene side er ønskede, men på den anden side skal passe på ikke at blive omklamrende.

5. Udfordring til og opgave for kirken

Målet med nærværende forskningsprojekt var at afdække, hvordan Folkekirken bedst kan støtte danskere, som søger tro på Gud, og dermed sætte ord på en nutidig, effektiv og testet missional tilgang. Som kirke kan vi ikke give mennesker tro. Det er en sag mellem Gud og den søgende. Men vi kan støtte de søgende på deres vandring mod tro. Vi kan som kirke understøtte trosvandringen ved at være mere åbne og kommunikerende om den spirituelle side af kristentroen, ved at etablere flere steder, hvor der undervises i kristendommens grundteser og ved at åbne de kristne fællesskaber for mennesker, som er på vej i deres trosopdagelse. Kirken skal altså facilitere: *Tilgængelig spiritualitet, Forståelig indføring i kristendommen, og Åbent og trygt trosfællesskab.*

Mennesker møder Gud – også i Danmark

Trosfortællingerne viser os, hvordan Gud møder danskere i dag, og indikerer hvad vi som kirke kan gøre for at understøtte menneskers trosvandring. Vi lever i et post-sekularært samfund, hvor religion, tro og Gud nok er kommet mere på dagsordenen, men hvor viden om kristentro og lysten til at opsøge den kristne kirke ikke er stor. Dog finder mennesker ind til en personlig tro på den kristne Gud – eller rettere: mennesker kaldes og mødes af Gud – også i Danmark. Som kirke kan vi støtte søgerne på deres trosvandring ved at tage bestik af vores kultur, lytte til og lære af dem, som finder tro. Vi kan facilitere det, der skal til for at hjælpe dem på vejen mod en bevidst erkendelse af, at Gud er til og kalder til tro.

Noter

- 1 Dele af denne artikel er udgivet i artiklen *Trosopdagelse i en sekulær kultur* i Ny Mission nr. 39 (Johanson 2020a).
- 2 Citat af Jose Casanova fra *Rethinking secularization: a global comparative perspective* (Haberma 2008).
- 3 Undersøgelse af danskernes tro foretaget af analyseinstituttet YouGov for Kristeligt Dagblad i 2019.
- 4 Der er blevet stillet spørgsmålstejn ved konversionsberetninger som kilde til konversionsanalyser. Men trods konversionsberetningernes subjektive karakter og ”retrospektive selvbekræftelse” er forskningen ifølge religionssociolog Lorne Dawson ”fortsat henvist til at søge at gøre så god brug som mulig af konversionsberetningerne som kilde til en forståelse af konversionsprocesser” (Warburg 2007, 32).
- 5 I narrative interviews er det fortælleren, der sætter dagsordenen. Dog kan det være nødvendigt for interviewer at hjælpe historien frem ved at stille åbne spørgsmål. Det trækker interviewet i retning af et semi-struktureret interview. Det narrative interview kommer altså til at ligge på et kontinuum mellem det ustrukturerede og det strukturerede interview.
- 6 Metoden er *Judgemental Sampling*, som bruges ved kvalitativ undersøgelse af specifikke fænomener (Bernard 2011, 145-46).
- 7 2/3 af respondenterne var kvinder (Johanson 2020b, 98-101).
- 8 En undersøgelse fra 2009 viser, at næsten hver anden amerikaner siger, at de har haft en religiøs eller spirituel oplevelse (Pew Research Center 2009). En engelsk undersøgelse viser, at 76 % af briterne siger, at de har haft en oplevelse, som har udfordret grænsen mellem det immanente og det transcendent (Rankin 2005). Der er foretaget lignende undersøgelser i Kina, Tyrkiet og Indien.
- 9 Hentet fra aksiomet *Belong-Believe-Behave*, som flere steder bruges til at beskrive trinene i kristnes initiationsfase. Ordene bruges i for-

- skellig rækkefølge alt efter tradition og misional praksis.
- 10 For enkelte havde oplevelserne fra barndommen en negativ indflydelse på deres forhold til tro.
 - 11 Når ændring indeholder, at Gud bliver en del af fortællingen, har kirken ofte kaldt det en omvendelses-oplevelse. Ordet omvendelse er her hentet fra det græske ord *metanoia*, som etymologisk kan betyde »at ændre indstilling«, altså en ændring af overbevisning og verdensopfattelse samt en adfærdsændring.
 - 12 Inspiration hentet fra Christopher Jamisons bog *Finding Happiness: Monastic Steps for a Fulfilling Life*. (Jamison 2008).
 - 13 C. John Sommerville, professor emeritus fra University of Florida, skrev sin artikel som en respons på Phil Zuckermans bog *Society Without God* fra 2010.
 - 14 Der skal naturligvis tages forbehold for, at en trosfortælling nødvendigvis fortæles i jeg-form. Dog har jeg i lignende interviews med mennesker fra andre kulturer ikke mødt en så udpræget individualisme.

Litteratur

- Atkinson, Robert. 2009. *The Life Story Interview*. California: Sage Publ.
- Bernard, Harvey Russell. 2011. *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. Maryland: AltaMira Press.
- Christoffersen, Lisbet; Margit Warburg; Niels Kærgård og Hans Raun Iversen. 2012. *Fremtidens danske religionsmodel*. København: Forlaget Anis.
- Cole, Eddie. 2017. »Belong, Believe, Become: A New Process of Evangelism«. *Christianity Today Blog Forum*, 2017. <https://www.christianitytoday.com/edstetzer/2017/january/church-growth.html>.
- Dobbelaere, K og International Sociological Association. 1981. *Secularization: A Multi-Dimensional Concept*. London: Sage Publications.
- Griffin, Abbie og John R. Hauser. 1993. »The Voice of The Customer«. *Marketing Science Vol 12 No. 1*, 1993.
- Habermas, Jürgen. 2008. »Notes on Post-Secular Society«. *New Perspectives Quarterly* 25 (4): 17-29.
- Jamison, Christopher. 2008. *Finding Happiness: Monastic Steps for a Fulfilling Life*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Johanson, Anne Mie Skak. 2020a. »Trosopdagelse i en sekulær kultur«. *Ny Mission* 39: 57-67.
- Johanson, Anne Mie Skak. 2020b. »When What We Know Is Not Enough: Exploring Danish Contemporary Faith Development in the Local Congregation«. Dissertation for the Degree Doctor of Intercultural Studies. Fuller Theological Seminary.
- Krogstad, Iben. 2012. *De måske kristne*. Frederiksberg: Anis.
- La Cour, Peter. 2005. »Danskernes Gud i krise«. I *Gudstro i Danmark*, 59-81. Frederiksberg: Anis.
- Loder, James Edwin. 1989. *The Transforming Moment*. Colorado Springs, CO: Helters & Howard, Publishers Inc.
- Lüchau, Peter. 2005. »Danskernes Gudstro siden 1940'erne«. I *Gudstro i Danmark*, 31-58. Frederiksberg: Anis.

- Mogensen, Mogens S, og John H. M. Damsager. 2007. *Dansk konversionsforskning*. Højbjerg, Danmark: Forlaget Univers.
- Mortensen, Viggo. 2012. *Hvad hjertet er fuldt af: en håndbog om mission*. Kbh.: Anis.
- Murray, Stuart. 2018. *Post-Christendom, 2nd Edition: Church and Mission in a Strange New World*. After Christendom. UK: SCM Press.
- Pew Research Center. 2009. »Many Americans Mix Multiple Faiths«. 9. december 2009. <https://www.pewforum.org/2009/12/09/many-americans-mix-multiple-faiths/>.
- Rankin, Marianne. 2005. »An Introduction to Religious Experience«. *RERC Third Series Occasional Paper 2*, 2, .
- Rankin, Marianne. 2008. *An Introduction to: Religious & Spiritual Experience*. London: Continuum International Publishing Group.
- Riessman, Catherine Kohler. 2002. *Narrative Analysis*. California: Sage.
- Rosen, Ina. 2009. *I'm a Believer – But I'll Be Damned If I'm Religious : Belief and Religion in the Greater Copenhagen Area : A Focus Group Study*. Centrum för teologi och religionsvetenskap, Lunds universitet.
- Rubow, Cecilie. 2000. *Hverdagens teologi: folkereligiøsitet i danske verdener*. Frederiksberg: Anis.
- Warburg, Margit. 2007. »Fra konversionsberetninger til konversionsanalyser - kildeproblemer og fortolkningsstrategi.« I *Dansk konversionsforskning*, 31-42. Højbjerg, Danmark: Forlaget Univers.

Forfatter

Anne Mie Skak Johanson
johanson.mie@gmail.com

Artiklen er blevet godkendt ved en redaktionsuafhængig fagfælle vurdering.